

УДК 341.1.01:340.137

М'ЯКЕ МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ УНІФІКАЦІЇ

Євдокія СТРЕЛЬЦОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права
Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова

АНОТАЦІЯ

Універсальність уніфікації як механізму розвитку сучасного міжнародного права потребує врахування можливостей, обмежень і потенційних ризиків застосування м'якого міжнародного права як способу нормативної уніфікації і контролю імплементації уніфікованих норм та стандартів. Розглядається специфіка актів м'якого міжнародного права та їх взаємодія з договірними формами нормативної уніфікації. Такі акти стають чинником уніфікації лише за умов їх належності до цілісних та інституалізованих механізмів уніфікації міжнародно-правових регуляторів у межах міжнародних організацій. Гнучкість та висока адаптивність м'якого права є привабливими для держав під час вибору оптимальних форм гармонізації національного права з універсальними та регіональними правовими стандартами. Аналізується значення актів міжнародних організацій та судової практики.

Ключові слова: м'яке міжнародне право, уніфікація міжнародного права, методи уніфікації, акти міжнародних організацій, імплементація міжнародного права, колізії міжнародно-правових норм.

SOFT INTERNATIONAL LAW AS A TOOL FOR INTERNATIONAL LEGAL UNIFICATION

Yevdokiia STRELTSOVA,

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor

Associate Professor at the Department of General Law Disciplines and International Law
Odessa I.I.Mechnikov National University

SUMMARY

The universality of unification as a mechanism for the development of modern international law requires consideration of the possibilities, limitations and potential risks of applying soft international law as a way of normative unification and control of the implementation of unified norms and standards. The specificity of soft international law documents and their interaction with contractual forms of normative unification are considered. Such documents become a factor of unification only if they belong to integral and institutionalized mechanisms for the unification of international legal regulators within international organizations. The flexibility and high adaptability of soft law are attractive for states when choosing the optimal forms of harmonization of national law with universal and regional legal standards. The significance of acts of international organizations and judicial practice is highlighted.

Key words: soft international law, unification of international law, methods of unification, documents of international organizations, implementation of international law, conflicts of international legal norms.

Постановка проблеми. Ще з середини минулого століття, коли питання міжнародно-правової уніфікації ставали все більш актуальними під впливом посилення економічної взаємодії й інтеграційних процесів загалом, ставилось питання про найбільш прийнятний та ефективний спосіб уніфікації. Пануюча традиція в дослідженнях процесів уніфікації міжнародного права концентрується на договірному праві. Такий підхід обмежує можливості пояснення реальної практики уніфікації та визначення ролі інших чинників. Перш за все, це стосується м'якого міжнародного права. Ще Р. Давид, розглядаючи проблему уніфікації права з компаративістських позицій, зазначав, що не слід «заходити надто далеко» у створенні наднаціонального договірного права, яке має заміщувати національне право. «Іншими засобами і з більшою гнучкістю можна досягти певного прогресу з точки зору поліпшення режиму відносин у сфері міжнародного права» [1, с. 33].

Сучасні дослідники звертають увагу на процес «деформалізації міжнародного права», одним із проявів якого стає зростання значення м'якого міжнародного права для формування сучасних міжнародно-правових регуляторів у різних галузях міжнародного співробітництва [2, с. 128–130].

З урахуванням цих обставин дослідження процесів міжнародно-правової уніфікації потребує врахування можливостей, обмежень і потенційних ризиків застосування м'якого міжнародного права як способу нормативної уніфікації і контролю імплементації уніфікованих норм та стандартів.

Стан дослідження. У вітчизняній науці міжнародного права дослідження зв'язку м'якого міжнародного права та процесів уніфікації все ще перебуває на початковій фазі. Активно обговорюються загальнотеоретичні питання щодо природи цього джерела права, хоча набагато рідше автори звертаються до прикладних чи секторальних аспектів. Очевидно, це пояснюється також і новизною проблеми, адже ще двадцять п'ять-тридцять років тому вона розглядалась епізодично і звужено, переважно щодо актів Ради економічної взаємодії, ООН та її органів (Е. Усенко, М. Богуславський, М. Яновський). Дані дослідження також акцентували увагу на політичній складовій частині цих актів та їх вторинному характері по відношенню до договорів у процесі узгодження національних законодавств.

Для західної науки ще з середини минулого сторіччя м'яке міжнародне право становить важливий предмет до-

сліджень, що використовують різні дослідницькі парадигми і мають переважно практичну спрямованість [3, с. 336; 4, с. 190]. В останніх дослідженнях усе частіше звертається увага на необхідність пояснення феномену зростання ролі м'якого міжнародного права у процесах уніфікації, де цей інструмент, за оцінками деяких авторів, не лише доповнює, але й до певної міри витісняє традиційні договірні форми.

Метою статті є дослідження сучасних проблем застосування м'якого міжнародного права у процесах міжнародно-правової уніфікації.

Виклад основного матеріалу. Договірна уніфікація в останні десятиріччя вже не сприймається як єдино можливий чи навіть просто найбільш ефективний інструмент. Усе частіше акцент робиться на недоліках цього інструменту та можливих шляхах їх усунення. Одним із таких недоліків визнається ризик «руйнування та хаотизації» уніфікованих договірних норм практикою внесення доповнень та змін, які визнаються не всіма учасниками міжнародного договору, створюючи різні форми застосування нібито єдиного та універсального інструмента. Інерційність та процедурна уповільненість договірного закріплення динаміки предмету регулювання (певних сфер чи ситуацій) стає причиною того, що положення договору не повною мірою здатні відображати цю динаміку.

Ці проблеми проявляються в різних сферах міжнародного співробітництва з різною інтенсивністю та гостротою, хоча в них є багато спільного. Наприклад, Т. Мос зазначає, що м'яке право є важливим інструментом уніфікації міжнародних регуляторів у сфері відновлювальної енергетики, оскільки його гнучкість та висока адаптивність дозволяє тлумачити норми договірного права у відповідності до поточних проблем, забезпечуючи можливість досягнення консенсусу інтересів різних суб'єктів (міжнародні організації, держави, бізнес, громадськість тощо) на основі створення правових регуляторів, ефективність яких буде забезпечуватися не формальною юридичною силою норм, а відповідністю потребам динамічних ситуацій у сфері відновлювальної енергетики. Очевидно, саме необхідність забезпечення гнучкості та адаптивності є головним чинником, що пояснює привабливість інструментів, які базуються на застосуванні інструментів м'якого міжнародного права.

М'яке міжнародне право присутнє у процесах уніфікації переважно у вигляді актів міжнародних організацій, що не є принципово новим для історії міжнародного права. Варто згадати, що перші уніфіковані норми міжнародного приватного права створювались у рамках спеціалізованих міжнародних організацій. Однак сучасна інституційна структура суб'єктів міжнародних відносин є більш складною, а роль держав чи міждержавних інтеграційних утворень не завжди є вирішальною.

Включення у процеси уніфікації «м'яких міжнародних організацій», тобто недержавних міжнародних організацій або таких організацій, де держави представлені лише номінально (через участь окремих спеціалізованих відомств або незалежних експертів, неурядових організацій, тощо), зумовлює появу нового явища: держави визнають існування зобов'язань щодо уніфікації національного законодавства чи уніфікованих стандартів, що базуються на актах таких організацій і фактично за певних обставин можуть прирівнювати їх до квазідоговірних зобов'язань.

Залишаючись юридично необов'язковими, такі акти уніфікації фактично набувають ознак та ваги договірної уніфікації. Створюються і досить ефективно працюють контрольні механізми, які використовують як традиційні методи контролю, так і нові підходи. У підсумку процес уніфікації стає менш формалізованим і водночас не втрачає ефективності в досягненні цілей. Процес деформалізації міжнародного права, про який усе частіше згадують дослідники як про одну з найбільш значимих його ознак, його трансформації в сучасних умовах отримує підтвердження

на прикладі уніфікації міжнародного права на основі визнання необхідності дотримання державами та іншими суб'єктами актів м'якого міжнародного права в якості джерела стандартів діяльності в певних сферах [5, с. 376–384].

Практика національних судів багатьох країн дає численні приклади того, як прогалина або відсутність договірної уніфікації заповнюється нормами рекомендаційних актів міжнародних організацій. Показовим може бути рішення Верховного суду Кіпру від 24 березня 1984 року у справі, де існувала необхідність застосування визначення поняття «інвалідність». Відсутність такого визначення в національному законодавстві не могла бути компенсована посиланням на міжнародні договори, оскільки ні в універсальних, ні в регіональних договорах такого визначення на той момент не було. Суд звернувся до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Декларація про права інвалідів» (1975) і застосував відповідні положення щодо змісту поняття «інвалідність» [6]. Звісно, даний випадок можна навести з певною умовністю, оскільки в суду не було юридичного обов'язку скористатися резолюцією Генеральної Асамблеї. Тим не менше, факт використання міжнародного документа у внутрішньодержавному акті правозастосування мав місце.

Варто зазначити певну консервативність підходу Міжнародного суду ООН до визнання обов'язковості стандартів, що вироблені для окремих сфер міжнародного співробітництва і закріплені в актах м'якого міжнародного права. Під час розгляду спору між Аргентиною та Уругваем *щодо целюлозних заводів на річці Уругвай* було визнано неприйнятними доводи сторін, які базувались на Рекомендації Програми ООН із навколишнього середовища «Цілі та принципи оцінки впливу на навколишнє середовище» (1987 р.). Хоча при цьому Міжнародний суд ООН зазначив, що даний акт, який не має обов'язкового характеру для сторін, є актом «міжнародного технічного органу і повинен ураховуватись» [7]. Позиція авторитетного міжнародного суду, навіть ураховуючи певну стриманість, є свідченням того, що практика національних і міжнародних судів отримує, хоча і дуже повільно, певне значення для визнання і імплементації уніфікаційних актів м'якого міжнародного права [8, с. 14].

Аналіз практики міжнародно-правової уніфікації в різних сегментах міжнародної співпраці дозволяє визначити кілька важливих, хоча і неоднозначних за своїми наслідками ознак застосування м'якого міжнародного права у процесах уніфікації.

1. Держави отримують гнучкі інструменти, де наявність широких меж розсуду надає можливість обирати ті форми імплементації, що узгоджуються із специфікою національного контексту. Очевидним є те, що договірні форми стають для держав менш привабливими, оскільки несуть певні ризики фактичного чи ймовірного обмеження суверенітету в такій чутливій сфері, як уніфікація законодавства. Звісно, зарано стверджувати, що держави відмовляються від договірної уніфікації: міжнародні договори зовсім не втрачають характеру найважливішого інструменту такої діяльності. Але з'являються і нові тенденції. Так, зокрема, актуальним стає договірне закріплення певних мінімальних рівнів уніфікації як рамок для застосування державами права розсуду під час вибору способів національної імплементації міжнародних стандартів.

2. У багатьох сферах міжнародної співпраці проблеми досягнення узгодженості національних правових регуляторів гостро ставлять питання про право розсуду держав як важливу ознаку їх суверенітету, яка потребує визнання і забезпечення. Показовою в цьому відношенні є ситуація з імплементацією стандартів захисту прав людини, які вироблені Європейським судом із прав людини. Результатом тривалого політичного діалогу в рамках Ради Європи стала підготовка Протоколу № 15 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, у Преамбулі якого застосовано формулу «спільної відповідальності» на основі

поєднання принципу субсидіарності конвенційного контрольного механізму та розсуду держав.

Одним із важливих наслідків існування розсуду держави є можливість вибору правової форми імплементації в національне законодавство уніфікованих норм чи стандартів: це може бути участь в універсальних та/чи регіональних міжнародних договорах, прийняття національних законів (парламентських актів), створення підзаконних регуляторних актів, уніфікована судова та адміністративна практика тощо. У різних сферах можуть мати місце відмінності інструментів імплементації, хоча найбільш часто застосовуються дві законодавчі техніки: а) «запрограмоване законодавство», тобто інкорпорація положень актів м'якого права (рекомендацій або «модельних актів») та б) «динамічна відсилка», тобто включення до тексту національного закону прямих посилань на акти міжнародного м'якого права [9, с. 289–325]. Варто зазначити, що в законодавстві України застосовуються обидві зі згаданих технік. Частіше законодавець намагається інкорпорувати нормативні положення таких актів у текстально незмінному вигляді або ж, використовуючи можливості розсуду, робить це вибірково. Не завжди при цьому досягається ефективність. Достатньо поширеним є застосування методу відсилки. Особливо часто це має місце у сферах, що стосуються технічного регулювання, стандартизації тощо.

3. У сфері, де здійснюється уніфікація, зазвичай створюється й контрольний механізм, який поєднує різні форми моніторингу імплементації та послідовності дотримання уніфікованих норм та стандартів. Частина з таких механізмів може базуватись на традиційних договірних інструментах, а інші – на політико-правових механізмах міжнародних організацій (обов'язки уніфікації, що є похідними від статутних зобов'язань), які часто є гнучкими і неформальними. Особливістю другого виду міжнародних механізмів є застосування інструментів, властивих лише м'якому міжнародному праву. Часто «моральний» / «суспільний» осуд міжнародною неурядовою організацією може мати помітне значення для держави; ще більш очевидною специфічністю таких засобів є у сферах, де уніфікація стосується економічної активності, створення технічних стандартів тощо.

В інтеграційних об'єднаннях указани засоби отримують інституціоналізацію у властивих лише їм формах. Прикладом може бути «відкритий метод координації» у праві Європейського союзу, що тлумачиться як політико-правовий інструмент урядування. Хоча деякими дослідниками пропонується визначення цього феномену як складового м'якого права ЄС, фактично він є більш складним і включає не лише власне такі акти (рекомендації, правила, гайди, програми тощо), але й інструменти, що дозволяють впливати на уніфікацію відповідних національних практик без прийняття відповідних національних актів законодавства [10, с. 22–38; 11, с. 207–213]. Доречно звернути увагу на висловлену принципову можливість віднесення такого виду механізмів до засобів міжнародного контролю, до яких, відповідно до традиційних доктринальних підходів, може бути віднесено лише ті, що базуються на нормах та принципах міжнародного права і передбачають оцінку виконання державами їх міжнародно-правових зобов'язань [12, с. 32]. Така позиція виглядає надто схоластичною і важко узгоджується з реаліями, де договірні та недоговірні форми тісно взаємодіють і інтегруються в межах єдиних контрольних механізмів. Це проявляється і в санкціях, що можуть застосовуватись до держави у випадку невиконання положень недоговірних актів. Ще наприкінці ХХ століття такі відомі дослідники, як Тункін Г.І. і Василенко В.А., звертали увагу на те, що санкції міжнародних організацій у випадку невиконання їх рекомендацій чи резолюцій мають ознаки юридичних санкцій, що пояснюється їх зв'язком із нормами статутних договорів [13, с. 65; 14, с. 96–122].

4. На відміну від договірних форм для уніфікації, у форматі м'якого міжнародного права існує проблема ідентифі-

кації нормативних (правових чи квазіправових) положень, в яких реалізується чи закріплюється уніфікація регуляторів певної сфери. Це потребує урахування формальних ознак таких актів, оскільки до них не можуть застосовуватись положення договірного права в частині відсутності усталених правил оформлення відповідних текстів та спрощених процедур їх підготовки та прийняття. На наш погляд, не цей момент звертав увагу Я. Броунлі, стверджуючи про належність цих актів до дипломатичної техніки [15, с. 66–72]. Проблема полягає в тому, щоб визначити, чи відбувається трансформація норм такого акту у правові норми і в який спосіб це відбувається. Практика уніфікації міжнародно-правових регуляторів у різних сферах дає різні варіанти такої трансформації: на підставі міжнародного звичаю, шляхом закріплення в міжнародному договорі (включно із застосуванням відсилочних норм), через інкорпорацію в національне законодавство, на підставі формування тлумачення міжнародних судів чи практики національних судів тощо. Тобто в одних випадках трансформація має юридичні підстави, а в інших – такими підставами виступають, скоріше, доцільність, зручність або інша неправова мотивація.

5. Прийняття міжнародними організаціями актів із метою уніфікації нормативного середовища певних секторів може супроводжуватись створенням колізій як між нормами м'якого міжнародного права, так і з релевантними договірними нормами. Вирішення таких ситуацій може відбуватись у різних спосіб.

Можуть застосовуватись загальноправові техніки: *lex superior derogat interior* (акт вищої юридичної сили має пріоритет щодо акту меншої юридичної сили), *lex posterior derogat priori* (пізніший акт відміняє більш ранній), *lex specialis derogat generali* (спеціальний акт відміняє загальний акт). Простота та універсальність цих інструментів лише на перший погляд дозволяє вирішувати реальні проблеми. Для більшості ситуацій міжнародно-правової уніфікації характерними стають певна хаотичність та багатовимірність нормативного регулювання і практики застосування уніфікованих норм. І, очевидно, найбільш значимим чинником даного ускладнення стає залучення до цього процесу і нових суб'єктів (недержавних чи квазідержавних інтеграцій), і нових нормативних актів (перш за все, це акти м'якого міжнародного права).

Показовим прикладом є ситуація у сфері правового регулювання міжнародних авіаційних перевезень. У 1929 році під егідою Ліги Націй міжнародною спільнотою була прийнята Варшавська конвенція (Конвенція для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень) [16]. Особливістю конвенційного механізму регулювання міжнародних перевезень стало запровадження виправданого тогочасними умовами протекціонізму щодо міжнародних авіаційних перевезень: одним із ключових засобів стало суттєве зниження відповідальності перевізника, що мало стимулювати розвиток авіаційного транспорту. У подальшому Варшавська модель відповідальності зазнавала суттєвих змін під впливом стрімкого зростання масштабів та якості авіаційних перевезень. Відповідальність перевізника зростала, ускладнювались відповідні механізми та процедури. Конвенція доповнювалась додатковими протоколами і перетворилась у складну договірну систему (документи «Варшавської системи»), де рівень участі держав був суттєво різним в окремих компонентах цієї системи. Створювалась паралельна система регіональних договорів, автономні режими, що базувались не на договірних нормах, а на практиці договірних відносин перевізників. Відповідно на ці виклики стали розробка та прийняття нової конвенції, що мала врегулювати міжнародні авіаційні перевезення. У 1999 році була прийнята Монреальська конвенція (Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень), у преамбулі якої зазначається, що одним із завдань Конвенції є «необхідність удосконалення та кодифікації Варшавської

конвенції та пов'язаних із нею документів» [17]. Однак автоматичного вирішення проблем не відбувається, оскільки паралельно продовжує існувати Варшавська система, зберігається регулятивне значення стихійно утворених недоговірних форм, ступінь участі держав у цих системах різняться [18]. Одним із суттєвих ризиків є збереження, а в певних ситуаціях – розширення сфери застосування національного законодавства, що в більшості держав має відмінності від уніфікованих норм міжнародних договорів, а національні колізійні норми часто заплутують юрисдикційні питання.

Прогалини та недоліки конвенційної системи значною мірою заповнюються актами (рекомендації, умови перевезень, посібники, директиви, правила тощо) Міжнародної асоціації авіаційного транспорту (IATA) [19]. У такий спосіб вдається *de facto* долати неповноту міжнародно-правового регулювання авіаційних перевезень за рахунок його адаптації до нових умов у світовій транспортній сфері.

Самостійне значення мають ситуації, коли уніфікація на основі механізмів м'якого права чи в межах м'яких міжнародних організацій є єдиним реальним способом створення універсальних чи регіональних/секторальних правових регуляторів. Це може пояснюватись не лише відсутністю договірної уніфікації, але й тим, що договірна форма може або потребувати надмірних часових витрат, або не відповідати ситуативним потребам чи стратегічним цілям держав. Такі формати уніфікації стають усе більш поширеними.

Висновки. Універсальність уніфікації як механізму розвитку сучасного міжнародного права потребує врахування можливостей, обмежень і потенційних ризиків застосування м'якого міжнародного права як способу нормативної уніфікації і контролю імплементації уніфікованих норм та стандартів. Аналіз специфіки актів м'якого міжнародного права та їх взаємодія з договірними формами нормативної уніфікації засвідчує, що вони стають чинником уніфікації лише за умов їх належності до цілісних та інституціоналізованих механізмів уніфікації міжнародно-правових регуляторів у межах міжнародних організацій. Гнучкість та висока адаптивність м'якого права дозволяє тлумачити норми договірної права у відповідності до поточних проблем, забезпечуючи можливість досягнення консенсусу інтересів різних суб'єктів (міжнародні організації, держави, бізнес, громадськість тощо) як на національному рівні, так і у сфері міжнародної співпраці. Ефекти нормативної уніфікації національного законодавства та практики часто є «побічним» результатом національної імплементації актів м'якого міжнародного права. Принцип поваги до міжнародного права, що отримує все більше визнання на всіх рівнях державного урядування (суди, виконавча влада, законотвора діяльність), посилює цей ефект. Водночас плюралістичність міжнародно-правових регуляторів, яка лише посилюється включенням актів м'якого права, створює ризики колізій. З урахуванням результатів проведеного дослідження варто вести мову про необхідність продовження аналізу сучасних тенденцій уніфікації міжнародного права з урахуванням його багатомірності, ускладнення як суб'єктного складу, так і способів чи технік уніфікації.

Список використаної літератури:

1. Давид Р. Основные правовые системы современности. / Пер. с франц. В.А.Туманова. Москва: Прогресс, 1988. 279 с.
2. D'Aspremont J. Formalism and the Sources of International Law: A Theory of the Ascertainment of Legal Rules. New York: Oxford University Press. 2011. 286 p.
3. Goldmann M. We Need to Cut Off the Head of the King: Past, Present, and Future Approaches to International Soft Law. *Leiden Journal of International Law*. 2012. Vol. 25. Issue 2. P. 335–368.
4. Szekely A. Non-Binding Commitments: a Commentary on the Softening of International Law Evidenced in the Environmental

Field. *International Law on the Eve of the Twenty-First Century: Views from International Law Commission*. New York: United Nations Publications. 1997. P. 173–201.

5. Mose T. M. Toward Harmonized Framework for International Regulation of Renewable Energy. *Uniform Law Review*. 2018. Vol.23. Issue 2. P. 373–396.

6. Constantinou v. Cyprus. *Judicial Review Decision*. Case № 302/80. *Oxford Reports on International Law in Domestic Courts*. 917 (CY 1984) URL: <http://opil.ouplaw.com/abstract/10.1093/law:ildc/917cy84.case.1/law-ildc-917cy84?rsk ey=uE41ws&result=2&prd=OPIL>.

7. Case Concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay): Judgment of 20 April 2010. *Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice*. URL: https://www.dipublico.org/cij/doc/english/177_e.pdf.

8. *International Law and Domestic Legal Systems: Incorporation, Transformation, and Persuasion* / ed. by Dinah Shelton. New York: Oxford University Press. 2011. 724 p.

9. Friedrich, J. International Environmental “Soft Law”: The Functions and Limits of Nonbinding Instruments in International Environmental Governance and Law. *Max-Planck-Institut für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht*. Band 247. Springer. Berlin. Heidelberg. 2013. 503 p.

10. Brunon-Ernst, A., Van Waeeyenberge, A. Effects of the Open Method of Coordination (OMC) in Research and Innovation: Indirect Legislation in EU Policy-making? *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*. 2015, Vol. 47. Issue 1. P. 22–38.

11. De Witte, B. The Place of OMC in the EU Competences and Sources of Law. *The European Paper. Journal of Law and Integration*. 2018. Vol. 3. Issue 1. P. 207–213.

12. Валеев Р. *Международный контроль*. Казань. 1982. 176 с.

13. Тункин Г.И. *Право и сила в международной системе*. М.: *Международные отношения*, 1983. 195 с.

14. Василенко В.А. *Международно-правовые санкции*. Киев: Вища школа, 1982. 230 с.

15. *Change and Stability in International Law-Making* / ed. by Antonio Cassese and Joseph H. N. Weiler. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1988. 214 p.

16. Конвенція для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень. Варшава. 1929. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_181/page (дата звернення 10.10.2018)

17. Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень. Монреаль. 1999. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_594 (дата звернення 10.10.2018).

18. Україна приєдналась до Монреальської конвенції у 2008 році. Див.: Про приєднання до Конвенції про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень: Закон України № 685-17 від 17 грудня 2008 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/685-17>.

19. IATA Annual Review. 2018. URL: <https://www.iata.org/publications/Documents/iata-annual-review-2018.pdf>.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА:

Стрельцова Євдокія Джонівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Streltsova Yevdokiia Johnovna – Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor Associate Professor at the Department of General Law Disciplines and International Law Odessa I.I.Mechnikov National University

streltsova@onu.edu.ua